

MANŽELSTVÍ

DĚJINY SOUKROMÉHO PRÁVA

UZAVÍRÁNÍ MANŽELSTVÍ VE STAROVĚKU

- V antickém světě uzavírání manželství záležitostí dvou rodin
- Veřejné autority (světské ani náboženské) do uzavírání manželství nezasahovaly
- **Řecké zvyky**
 - smlouva mezi 2 muži (otcem a manželem); zasnuby a svatba
- **Římské tradice**
 - zasnuby = příslib
 - Manželství vznikalo vzájemnou úmluvou muže a ženy, která byla založena na jejich souhlasu k manželství

ŽIDOVSKÉ A KŘEŠŤANSKÉ MANŽELSTVÍ

Židovská tradice

- **Zasnoubení** nebylo příslibem budoucího manželství, z právního hlediska znamenalo uzavření manželství
- **Svatba** spočívala ve slavnostním uvedení nevěsty do domu ženicha, odehrávala se v soukromí, ne v synagoze
- Souhlas nevěsty a ženicha se mlčky předpokládal

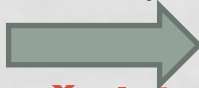
Křesťanská tradice

- V prvních staletích uzavíráno podle tradic místa, kde novomanželé žili
- Křesťanské svatební obřady doprovázeny **modlitbami a požehnáním**
- Přesto se stále uzavírání manželství odehrávalo **v soukromí, bez přítomnosti duchovního**
- Svobodné rozhodnutí ženicha a nevěsty podstatné

GERMÁNSKÉ TRADICE

- Zvyky germánských kmenů odlišné v oblasti manželství od římských i křesťanských tradic
- **Manželství vzniká postupně (trvalo i několik let)**
- Sňatek se domlouval mezi dvěma rodinami
- **Fáze:** žádost o ruku (*petitio*); veřejné zasnoubení (*desponsatio*); odevzdání daru rodině ženy (*donatio*); předání ženy muži (*tradio*); začátek manželského života (*consumatio*)
- Uzavírání manželské smlouvy **sociální záležitostí**, ne pouze věcí budoucích manželů

QUID FACIT MATRIMONIUM? BOLOŇA VS. PAŘÍŽ

- Setkání křesťanského pojetí uzavírání manželství s germánským
- **? Kdy začíná manželství** (při zasnoubení, při odevzdání věna, v momentě svatby, při tradici nevěsty, až když spolu začnou skutečně žít)
- **? Kdy je možné od manželství odstoupit a pod jakými sankcemi**
- **2 pohledy (12. století):**
- **Paříž:** navazovala na římskou tradici (souhlas je dostačující k uzavření manželství)
- **Boloňa:** vycházela z germánské tradice (manželství vzniká postupně, nerozlučitelné až ve chvíli konzumace manželství)

ZÁSAHY PAPEŽŮ

- Od 12. století se papežové vyjadřovali k otázkám uzavírání manželství a reagovali na vleklý spor univerzit
- Převládá názor, že manželský souhlas je dostatečným krokem k uzavření manželství (**matrimonium ratum**)
- Teprve manželství, které je dokonáno manželským životem (**matrimonium consumatum**) je definitivně nerozlučitelné
- Tento názor zachován v kanonickém právu dodnes, byť dnes mezi dvěma momenty zanedbatelný časový odstup

ŘÍMSKÉ VS. KANONICKÉ PRÁVO

Římské právo

- Manželské právo součást osobního práva
- **Manželství = životní stav (*res facti*), nikoliv smlouva mezi manželi**
- Projev vůle + způsobilost uzavřít manželství

Kanonické právo

- Kanonisté vycházeli z římského smluvního práva
- **Slovní mlouva (*contractus*) použita pro manželství**
- Vliv na uzavírání smlouvy i neplatnost

STŘEDOVĚKÉ KANONICKÉ PRÁVO

- Ve středověku nebylo manželství chápáno jako soukromá záležitost novomanželů
- manželství živě diskutováno mezi právníky
- **Církevní autority** si od počátku středověku získaly plnou autoritu nad právními aspekty manželství a rodiny
- **Kanonické právo se během 12. století přiklonilo ke konsensuální teorii** = jediným způsobem uzavření manželství je souhlas muže a ženy

PŘEKÁŽKY - ZPŮSOBILOST K MANŽELSTVÍ

- minimální požadavky, které jsou potřebné k uzavření manželství stanoveny prostřednictvím překážek (*impedimenta*)
- **Manželské překážky** = kritéria, která stanoví, kdy a za jakých okolností jsou muž nebo žena nezpůsobilí uzavřít manželství
- Dnes dva systémy překážek – ze strany státu a ze strany církve
- Cílem překážek chránit hodnoty manželství a rodiny, ne omezovat právo jednotlivců na manželství

PŘEKÁŽKY DLE CIC 1983

- 12 zneplatňujících překážek
- A) **překážky, které se vztahují k lidské důstojnosti** (věk, únos ženy a vražda)
- B) **překážky, které souvisí s cíli a vlastnostmi manželství** (impotence, předcházející manželství)
- C) **překážky, které chrání náboženské přesvědčení a náboženské závazky** (různost náboženského přesvědčení, překážka svěcení a řeholních slibů)
- D) **překážky, které chrání integritu lidské osoby** (pokrevní příbuzenství, adoptivní příbuzenství, švagrovství, překážka veřejné počestnosti a duchovního příbuzenství)

PRÁVNÍ FORMA SŇATKU

- **Právní forma sňatku** = souhrn vnějších formalit a ceremonií, které právo vyžaduje a které je třeba splnit, aby bylo manželství platně uzavřeno
- Uzavírání manželství spojeno s rodinnými, náboženskými i občanskými obřady
- U prvních křesťanů původně modlitby a požehnání pro nově vznikající rodinu
- Od 12. stol., kdy manželství chápáno jako smlouva, se stal rozhodujícím manželský slib
- Slib měl mít určitý obsah, ale ani **ŘP, ani kanonické právo nevyžadovalo žádné specifické právní formality**
- **Běžné liturgické obřady v kostele, ale i mimo něj!**

PRÁVNÍ FORMA SŇATKU

- **4. lateránský koncil** (1215) výslovně zakázal tajná manželství, přesto nevyhlásil za neplatná manželství uzavřená soukromě nebo tajně
- **Tridentský koncil** (1545-1563) stanovil závaznou kanonickou formu k platnému uzavření manželství, jinak neplatnost! (dekret *Tametsi*)
- Farář musí po 3 neděle veřejně při mši vyhlásit úmysl snoubenců, že chtějí uzavřít manželství a vyzvat farníky, aby ohlásili příp. překážky (ohlášky)
- Obřad se měl konat ve farním kostele před farářem a dvěma svědky
- Zavádění do praxe komplikované (dekret *Ne temere* 1907)

AUTORITA MODERNÍHO STÁTU

- Manželství se postupně přesouvalo z jurisdikce církve a nabývalo sekulární charakter (nejprve v protestantských zemích, později i v katolických)
- **Toleranční patent 1781** = umožňoval uzavírání sňatků katolíků s věřícími augšpurského, helvétského vyznání a s nesjednocenými Řeky
- **Manželský patent 1783** = vyjmul manželské spory z kompetence církevních soudů a dal je k rozhodování světským soudům
- V této době se diskutovalo o zavedení povinného civilního sňatku, zamítnuto

AUTORITA MODERNÍHO STÁTU

- Manželské právo součástí **OZO1811** (II.-IV. hlava)
- Potvrzoval obligatorní církevní formu sňatku
- **Konkordát** s katolickou církví 1855 – zrušena platnost II. hl. OZO, manželství katolíků se znovu vrátila do jurisdikce kanonického práva
- **Květnové zákony 1868** (nouzový civilní sňatek); 1870 – uzavírání sňatku bezkonfesijních osob
- Zák. 320/1919 Sb.z.n., **rozlukový zákon** (platil jen v Č a na M, na Slovensku částečně): zavedl alternativní civilní nebo církevní sňatek

AUTORITA MODERNÍHO STÁTU

- Zák. 265/1949 Sb., o právu rodinném: zavedl obligatorní civilní sňatek
- Zák. 94/1963 Sb., o rodině: totéž, zrušil např. překážku švagrovského příbuzenství
- Zák. 234/1992 Sb.: zavedl alternativní občanský a církevní sňatek
- Zák. 89/2012 Sb., NOZ

KANONICKÉ PRÁVO VE 20. STOLETÍ

- **Kodex kanonického práva 1917**
- **Kodex kanonického práva 1983**
- Oba potvrdily povinnost kanonické formy při uzavírání manželství
- **Cíle manželství:**
 - 1) CIC1917: zplození a výchova dětí, vzájemná pomoc a prostředek proti žádostivosti
 - 2) CIC 1983: dobro manželů, zplození a výchova dětí; rozpracovává i min. požadavky pro jejich uskutečňování

KANONICKÉ PRÁVO VE 20. STOLETÍ

- CIC1983 stanovuje **podstatné vlastnosti manželství**
- 1. **jednota** = jeden muž si bere za manželku jednu ženu a naopak (vyloučení polygamie)
- 2. **nerozlučitelnost** = manželský svazek trvá od platného uzavření až do smrti jednoho z manželů nebo do zrušení manželství (pokřtěných i nepokřtěných)
- Vnitřní nerozlučitelnost – ze strany manželů
- Vnější nerozlučitelnost – ze strany vnější autority